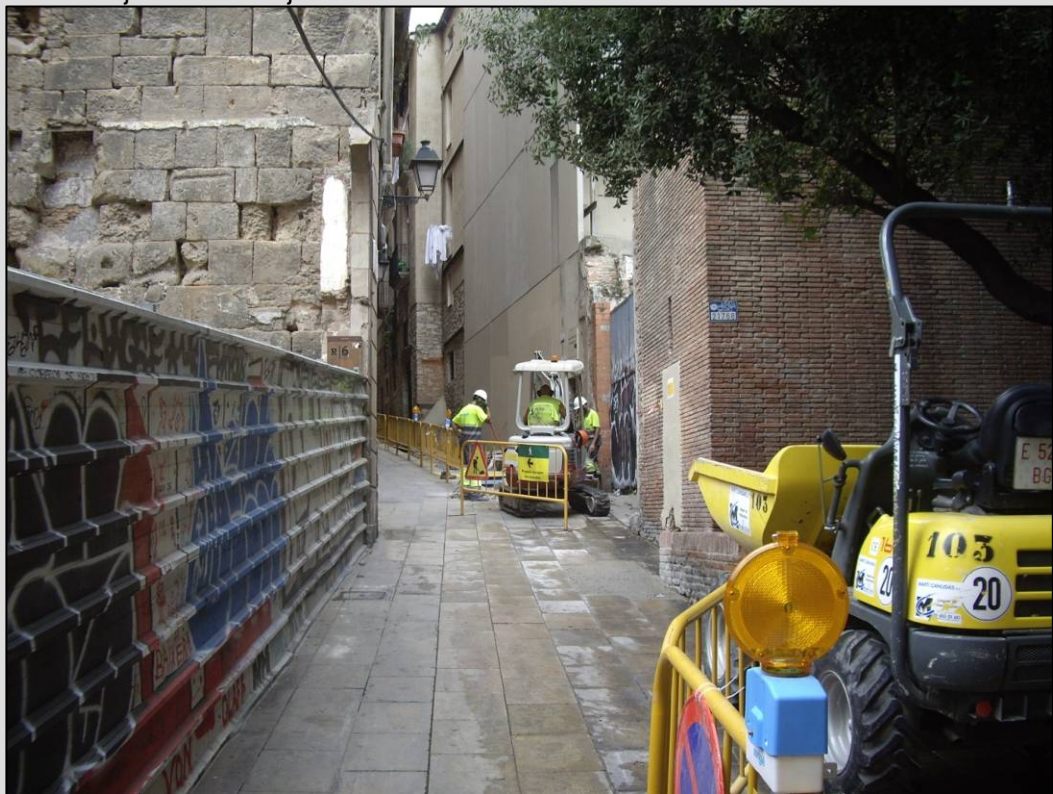

Intervenció arqueològica al carrer del Sotstinent Navarro, 8-16 i a la Baixada de Caçador, 2-8

DISTRICTE DE CIUTAT VELLA, BARCELONA

Del 10 de juliol al 31 de juliol de 2017

Codi: 077/17

Generalitat de Catalunya: R/N 470 K121-NB 2017/1-20541 - R/N 470 K121-NB 2017-2-20708

Vanesa Camarasa Pedraza

Mataró, agost de 2017

Intervenció arqueològica

077/17 Carrer del Sotstinent Navarro,
8-16, Baixada de Caçador, 2-8
Barcelona, el Barcelonès

SUMARI

1.	SITUACIÓ	4
2.	MARC GEOGRÀFIC I GEOLÒGIC	5
3.	CONTEXT HISTÒRIC I ARQUEOLÒGIC	6
3.1.	Notícies històriques.....	6
3.2.	Antecedents arqueològics.....	7
4.	MOTIVACIÓ.....	11
5.	FONAMENTS DE DRET	12
6.	METODOLOGIA.....	12
7.	TREBALLS REALITZATS.....	13
8.	RESULTATS.....	13
9.	CONCLUSIONS	14
10.	BIBLIOGRAFIA.....	15

ANNEX 1. RESOLUCIONS GENERALITAT DE CATALUNYA

ANNEX 2. DOCUMENTACIÓ FOTOGRÀFICA

ANNEX 3. FITXES D'UNITATS ESTRATIGRÀFIQUES

ANNEX 4. DOCUMENTACIÓ PLANIMÈTRICA

Intervenció arqueològica
077/17 Carrer del Sotstinent Navarro,
8-16, Baixada de Caçador, 2-8
Barcelona, el Barcelonès

FITXA TÈCNICA

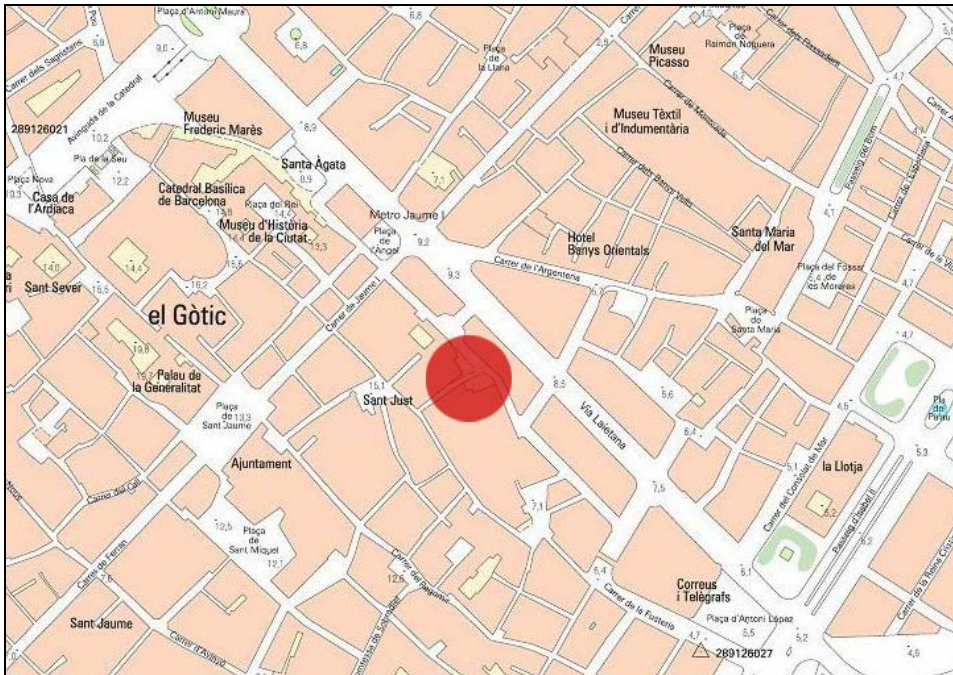
Lloc de la intervenció	Carrer del Sotstinent Navarro, 8-16 / Baixada de Caçador, 2-8
Població i comarca	Barcelona, Barcelonès
Jaciment/s arqueològic/s	Barcelona
Coordenades UTM ETRS89	X=431384.5 / Y=4581605.8 / Z=5.78
Promoció	Aigües de Barcelona
Execució obra	Sorigué
Execució intervenció	Antequem, SL
Direcció tècnica	Vanesa Camarasa Pedraza
Tipus d'intervenció	Preventiva
Activitat autoritzada	Seguiment i excavació arqueològica
Codi Servei d'Arqueologia de Barcelona	077/17
Resolucions Generalitat de Catalunya	R/N 470 K121-NB 2017/1-20541 R/N 470 K121-NB 2017-2-20708
Dates	Del 4 al 28 de juliol 2017 Del 8 al 9 d'agost de 2017
Resum	Amb motiu del projecte d'instal·lació d'una nova canalització d'aigua al carrer Sotstinent Navarro, 8-16 i a la Baixada de Caçador 2-8 s'ha realitzat una intervenció arqueològica per tal de documentar les possibles restes que s'hi poguessin detectar. El seguiment arqueològic de la rasa no ha permès documentar cap tipus de resta arqueològica.
Paraules clau	Pla <i>Barcino</i> muralla romana torre de defensa Segle IV canalització en rasa

Intervenció arqueològica

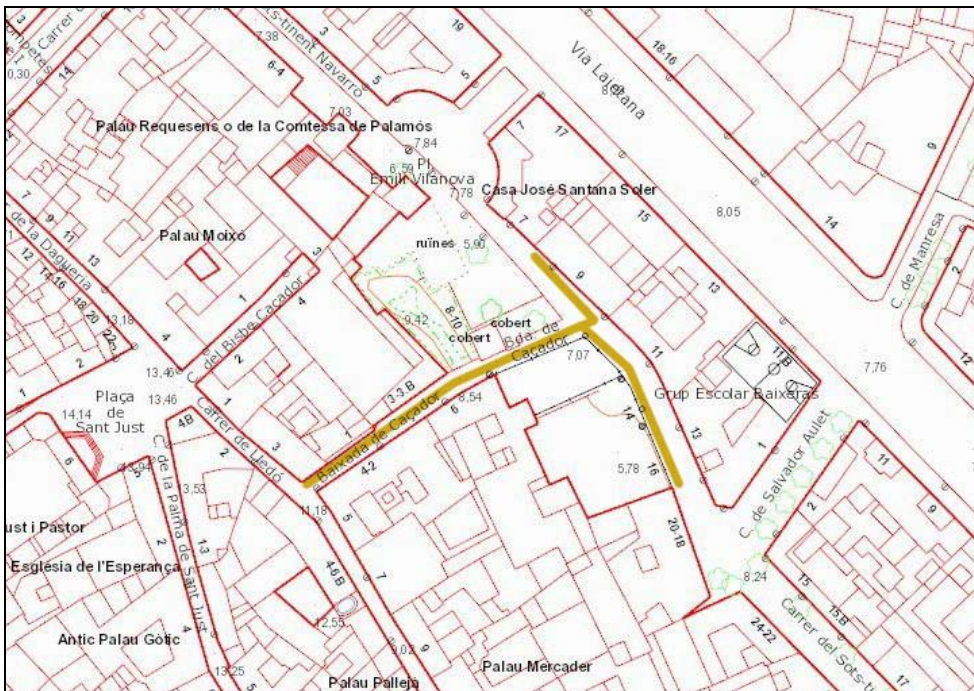
077/17 Carrer del Sotstinent Navarro,
8-16, Baixada de Caçador, 2-8
Barcelona, el Barcelonès

1. SITUACIÓ

La intervenció arqueològica s'ha dut a terme al carrer Sotstinent Navarro entre els números 8-16 i al carrer Baixada de Caçador 2-8 del districte de Ciutat Vella. Aquest indret es troba al centre del nucli urbà de l'antiga *Bàrcino*, a tocar de les muralles romanes del segle IV a la banda de llevant.

Situació de la intervenció

Traçat de la rasa efectuada

Intervenció arqueològica

077/17 Carrer del Sotstinent Navarro,
8-16, Baixada de Caçador, 2-8
Barcelona, el Barcelonès

2. MARC GEOGRÀFIC I GEOLÒGIC

La ciutat de Barcelona es troba dins d'un terme municipal que s'estén a la costa de la mar Mediterrània en una plana d'uns 5 km d'amplària (l'extensió total del terme és de 91,41 km²), limitada al NW per la serra de Collserola (que culmina a 512 m al cim del Tibidabo), entre els sectors deltaics del Llobregat i el Besòs. La seva funció de capital ha estat sens dubte afavorida per la situació geogràfica d'aquesta plana, on conflueixen els dos grans eixos de comunicació que travessen en direcció Nord - Sud la Catalunya central (el Llobregat i l'eix dels rius Besòs - Congost - Ter) i que accedeixen a la ciutat a través del congost de Martorell el primer i del coll de Finestrelles, sota el turó de Montcada, el segon.

El Barcelonès comprèn el territori estès entre la Mediterrània i la Serralada Litoral, en el tram conegut per serra de Collserola, és a dir, entre els estrets de Martorell i de Montcada, per on els rius Llobregat i Besòs, respectivament, s'encaminen a la mar. Des del punt de vista de la morfologia, és fàcil identificar, al Barcelonès, dues grans unitats: Collserola i el Pla de Barcelona, que és a on s'ubica la ciutat de Barcelona, i per tant és aquella unitat morfològica que ens interessa.

El Pla de Barcelona és limitat per la Serralada de Collserola, i a migjorn, per la falla que segueix, ran de mar, des de Garraf i el turó de Montjuïc que és el punt més elevat, pels turonets dels Ollers, del Tàber, de les Fazies, de la Bota, fins el turó de Montgat, més enllà del Besòs.

La falla, originada al moment de la fractura del Massís Catalano-Balear, dibuixà el que, a grans trets, havia de ser la costa catalana. Per això, el pla inclinat del peu de Collserola és de basament paleozoic i d'estructura tabular, havent estat afectat per tots els moviments orogènics alpins. En el miocè i el pliocè, damunt del sòcol paleozoic se sedimentaren dipòsits marins, dels quals són testimonis el seguit de turons suara anomenats. El Pla, que des de Collserola va baixant suaument i d'una manera regular, en el punt de contacte entre la Ciutat Vella i l'Eixample, es produeix una ruptura de continuïtat amb la presència d'un salt o esglaó d'uns vint metres, clarament visible en la morfologia urbana. Aquest tall va ser aprofitat per la defensa, recolzant-hi les muralles, o per a l'economia, instal·lant a les Moles diversos molins aprofitant el sallent.

Així doncs, el Pla es pot dividir en tres sectors: El Pla inclinat, els turons arran de mar, i el pla de baix, que correspondria a la zona compresa entre l'esglaó i el mar. En aquest sector hi dominen materials al·luvials més fins aportats per rieres, torrents i les aigües d'escorrentiu que baixen de la serra i, també, dels corrents marins. Aquesta acció sedimentària de la plataforma presenta una sèrie de característiques que ha permès definir-la com un procés cíclic. Sembla que allà on l'efecte dels torrents no ha estat tan violent, es poden diferenciar tres nivells que es superposen quasi sempre en el mateix orde i que es repeteix cíclicament unes tres vegades, és per aquest motiu que se'l coneix com "tricycle". Aquests nivells són de baix a dalt::

1. Argiles vermelles de procedència col·luvial i que seria la conseqüència d'un sòl format en condicions de clima semblant al de les regions tropicals humides, es a dir, una fase humida i una altra de seca.
2. Llims groguencs d'origen eòlic, loess, i que sembla que es formarien amb un clima sec i fred.
3. Per últim, trobem el tortorà. Aquestes crostes calcàries s'haurien format en períodes de transició entre els dos climes anteriors, és a dir, més humit que durant el loess perquè hi hagués circulació de carbonat càlcic, però més càlid que el primer nivell, per tal que s'evaporés l'aigua.

En aquest nivells anirien incidint els diferents torrents i rieres, encaixant-se i produint formacions al·luvials i col·luvials de llims i argiles poc consolidades, la qual cosa explicaria l'aparició esporàdica de llengües de còdols i graves que trenca aquest cicle.

Intervenció arqueològica

077/17 Carrer del Sotstinent Navarro,
8-16, Baixada de Caçador, 2-8
Barcelona, el Barcelonès

3. CONTEXT HISTÒRIC I ARQUEOLÒGIC

3.1. Notícies històriques

Els orígens de la ciutat de Barcelona se situen al Mont Tàber, molt a prop del mar i dominat al sud pel promontori de Montjuïc, que facilita la defensa del seu litoral. Ben aviat, però, els límits s'anaren expandint pel pla, on només s'aixequen, cap al nord, els turons de Monterols, el Putget, la Creueta, el Carmel, la Muntanya Pelada i el turó de la Peira.

Des del punt de vista urbanístic, podem diferenciar tres zones dins la ciutat. Prop del mar i dominat al sud pel gran promontori de Montjuïc hi ha el nucli antic, que resta emmurallat fins la desaparició de les muralles, a mitjans del segle XIX. Aquest espai inclou d'una banda, un nucli central conegut com a barri gòtic que correspon, *lato sensu*, a la primitiva ciutat romana. Al seu voltant hi trobem tot un seguit de petites viles que es van formar en època medieval, dins el perímetre de les muralles aixecades al segle XIII. Aquestes viles noves són els actuals barris coneguts amb els noms de les esglésies que els centralitzen: del Pi, de Santa Anna, de Sant Pere, de Santa Maria del Mar i de la Mercè. Els darrers sectors del nucli antic de la ciutat, és a dir, la Rambla i el Raval, començaren a ser urbanitzats quan quedaren inclosos dins el tercer recinte fortificat de la ciutat que es bastí al llarg de la segona meitat del segle XIV.

En segon lloc tenim tot un seguit de pobles que neixen entorn de la ciutat, i que n'acabaran formant part a finals del segle XIX. Per últim hi trobem l'Eixample, una àmplia zona quadriculada, de carrers amples, planificada a la segona meitat del segle XIX, seguint el Pla d'Ildefons Cerdà, quan ja s'havien enderrocat les muralles que impedièn el creixement urbanístic de Barcelona.

La intervenció s'ha desenvolupat en el barri gòtic, el qual està delimitat pels actuals carrers de Fontanella al nord, la Rambla a l'oest, la Via Laietana a l'est i el mar al sud. Concretament, la zona intervinguda es troba a tocar de la muralla romana tant per la seva cara interna com en la seva cara externa i travessa part del seu pany, a la banda est de la ciutat. La major part de la zona intervinguda es realitza en el que era el *suburbium* de la colònia *Iulia Augusta Faventia Paterna Barcino*, fundada entre els anys 15-5 a.n.e., com a conseqüència de les reformes territorials i administratives ordenades per August.

El barri gòtic és el nucli més antic de la ciutat i el seu centre històric, on es troben la majoria dels edificis i carrers amb significació històrica de la ciutat. Al llarg dels segles ha assumit el paper de centre de representació política i institucional i està compost al mateix temps per diferents barris històrics que conserven la seva pròpia personalitat: el Call, Sant Just i Pastor, Santa Maria del Pi, la Catedral, Santa Anna, Mercè i Palau.

Els eixos d'urbanització històrics del barri corresponen al *decumanus maximus* i el *cardo maximo* romà en la part més alta de l'antic Mont Tàber (Plaça de Sant Jaume). El primer aniria des de la Plaça Nova pels carrers del Bisbe, de la Ciutat i part del de Regomir; el segon, des de la porta del Call, pels carrers del Call, Llibreteria i baixada de la Presó, fins a la Plaça de l'Àngel. Al mateix temps s'assenyala com a *decumani minore* el carrer de Sant Domènec del Call i Gegants. Com a *cardine minore* la baixada de Santa Clara i el carrer de la Pietat.

L'estructura general del barri va arribar intacta fins al segle XIX, si bé la morfologia interna havia canviat dràsticament durant el segle XVIII per la gran densificació soferta: es van subdividir els grans casalots en pisos irregulars i faltats de serveis, es va aprofitar tota parcel·la, suprimint els horts que persistien, creant habitacions mal il·luminades i poc ventilades i es va derrocar la casa antiga per a construir una nova amb un increment desmesurat de l'alçària.

El segle XIX serà el de les grans transformacions en l'estructura i morfologia del Gòtic. La transformació de cementeris parroquials en places públiques, el buidatge de grans edificis amb el seu consegüent canvi d'ús, el derrocament de les muralles i d'altres actuacions urbanístiques, van provocar que el Gòtic es començés a veure com a patrimoni col·lectiu de prestigi i com a valor d'ús per la seva centralitat territorial i històrica, que feia falta preservar.

Intervenció arqueològica

077/17 Carrer del Sotstinent Navarro,
8-16, Baixada de Caçador, 2-8
Barcelona, el Barcelonès

Mereixen una especial atenció en aquest apartat les muralles romanes de la ciutat ja que es troben a tocar del lloc de la intervenció. Fou construïda en el moment de la fundació de la colònia per delimitar el perímetre de l'àrea urbana. Segons testimonis conservats, la primera cortina defensiva, de 2 m de gruix i uns 9 m d'alçada, estava constituïda per dos paraments d'aparell petit d'*opus certum* i un reompliment d'*opus incertum* inserida tota sobre un fonament de grans pedres irregulars. El perímetre de la muralla, que tenia 1270 m, segueix un traçat rectangular amb els angles lleugerament aixamfranats, per adaptar-la a la topografia del Mont Tàber. A la meitat de cada costat estaven situades les quatre portes (*Praetoria*, *Decumana*, *Principalis Sinistra* i *Principalis Dextra*) unides pels dos carrers principals (*Decumanus Maximus* i *Cardo Maximo*).

En època tardoromana a finals del segle IV; (MIRÓ, 2005) la muralla alt imperial va ser totalment reforçada. S'adossà llavors per l'exterior una altra cortina de 9 m d'alçada i es dobla el gruix que passa a ser de 4 metres, amb *opus quadratum*, carreus de grans dimensions, ben escairats, que en una part foren reaprofitats dels monuments funeraris i religiosos d'extramurs, els quals, per raons militars, van ser sistemàticament desmuntats. Un nucli d'*opus caementicium*, rebliment de formigó dins el qual es van trobar nombroses restes arquitectòniques i escultòriques reutilitzades, uneix ambdós paraments.

La muralla es reforçà amb un nombrós conjunt de torres de planta rectangular i circular (entre 75 i 78) en els angles i les portes. Les torres estaven construïdes sobre una planta massissa feta de forma contínua, amb la mateixa tècnica de la resta de la cortina. Tenien dos pisos d'aparell petit d'*opus certum* amb finestres de mig punt i portes en el primer pis per tal de mantenir la continuïtat del pas de ronda. La planta de recinte que tancava aquesta muralla no va variar respecte al fundacional, encara que al costat sud-est es construï un "*castellum*" o cos defensiu, potser per augmentar la protecció pel costat de mar. La població va créixer a l'interior i l'exterior del recinte romà, fins que a mitjans del segle XIII Jaume I va permetre fer edificacions adossades a la muralla i obrir-hi finestres, mentre en feia construir una altra de nova per tal d'ampliar el recinte de la ciutat.

D'aquesta manera la muralla romana va anar desapareixent, emmascarada per noves construccions; a més, una gran part fou enderrocada el segle XIX, si bé l'enderroc començà al final del segle XIV. Avui dia és visible una bona part del seu traçat des del carrer del Sotstinent Navarro, l'Avinguda de la Catedral o la Via Laietana les quals ens assenyalen el límit del recinte urbà fins ben entrada l'Edat Mitjana (AA.VV, 1992a).

3.2. Antecedents arqueològics

Respecte de les actuacions arqueològiques que s'han realitzat en els últims anys en l'àrea propera a la zona de la nostra intervenció hem de mencionar primerament un focus d'intervencions a la Plaça de Sant Miquel on des dels anys 60 s'han anat duent excavacions arqueològiques que han donat com a resultat la identificació d'una *domus* de planta quadrada, part d'un conjunt termal i un *cardo minor*. Posteriorment, a la dècada de 1980, es van dur a terme una altra tongada d'intervencions arqueològiques destinades bàsicament al control de les restes arqueològiques excavades dècades anteriors. El 1989, es va dur a terme una actuació en una de les zones encara no intervingudes i que va afectar l'àrea de la plaça delimitada pels nous edificis de l'Ajuntament i la Baixada de Sant Miquel, intervenint en una superfície aproximada de 450 m², i rebaixant fins a una fondària de quatre metres. Es van arribar a diferenciar tres fases consecutives d'època romana (GRANADOS *et alii*, 1993).

També destaquem la intervenció efectuada al carrer de la Ciutat, 3, que, en diferents fases d'excavació, va desenvolupar-se entre juliol de 2007 i maig de 2008. Es van documentar diferents estructures datables entre els segles I i XVIII. Destaca un mur d'època romana, amb un brancal de porta paral·lel al carrer de la Ciutat, realitzat amb tècnica d'*opus vittatum*, i que

Intervenció arqueològica

077/17 Carrer del Sotstinent Navarro,
8-16, Baixada de Caçador, 2-8
Barcelona, el Barcelonès

sembla correspondre's a part de la façana d'un edifici, possiblement públic, que obriria al *decumanus maximus* (MORENO, 2008).

Respecte de la muralla romana, són diverses les intervencions que s'han desenvolupat al llarg dels anys. Ja Josep de Calassanç Serra Ràfols va efectuar entre les dècades dels 50 i 60 del segle passat un seguit d'actuacions arqueològiques, fonamentalment als perímetres nord i est de la muralla (SERRA RÀFOLS, 1959, 1967). Igualment, a finals de la dècada dels vuitanta s'efectuà una gran intervenció arqueològica a l'actual Avinguda de la Catedral (aleshores hi havia el carrer Corríbia i nombrosos habitatges) (AA.VV., 1992b). Els resultats foren la documentació de les ocupacions medievals i modernes localitzades a tocar muralles com ara la Vilanova del Arcs. A destacar els resultats davant de la muralla romana, al costat mateix de la torre núm. 3, on es va poder documentar un fossat probablement defensiu exterior, amb unes mides de 20 metres d'amplada per 4'5 metres de profunditat (AA.VV., 1992b, 1993).

El 1996 es realitzà una intervenció al solar 30-32 del carrer del Sotstinent Navarro, entre els carrers Pom d'Or i Jupí. El rebaix general efectuat de 50 cm va permetre documentar paviments i estructures molt arrasades de l'última fase de l'edifici. Es van realitzar dues cales que van donar a conèixer una etapa anterior, formada per paviments ceràmics associats a dos grans contenidors amortitzats per materials d'enderrocs del segle XVIII. Per sota d'aquestes estructures, es documentà un mur associat amb material del segle XVII i dos estrats, un format per sorres, i l'altre amb argila amb carbons i restes de ceràmica de cronologia romana (GRANADOS, 1996).

També, entre els mesos de novembre i desembre de 2007 es va realitzar una intervenció arqueològica al mateix carrer del Sotstinent Navarro, 4-6, a causa d'una obertura al subsòl per a la construcció d'una estació transformadora de FECSA-ENDESA just a tocar de la muralla romana d'aquell sector (MARTÍNEZ, 2010). Per causes de l'obra es va aturar l'excavació i no es va reprendre fins l'any 2009, moment en el que es va excavar en extensió una àrea d'uns 40 m² (ESPEJO, 2010).

Els resultats arqueològics, ben interessants, corresponen a quatre fases diferenciades que indiquen l'ocupació contínua d'aquesta zona a tocar de la muralla romana. La majoria d'estructures són negatives i corresponen a sitges i pous, que ens ofereixen una important informació gràcies als materials associats als seus moments d'amortització.

D'època alt imperial es documenta un pou i dos murs de petites dimensions i molt arrasats, del quals és impossible determinar-ne llur funcionalitat.

D'època baix imperial es detecten les respectives fonamentacions de les Torres 21 i 22 de la muralla romana. La fonamentació de la Torre 21 està construïda amb encofrat perdut i formada per un reompliment de pedres petites, *tegulae* i morter blanc de calç, que serveixen de recolzament a uns carreus rectangulars de grans dimensions que conformen el basament. La fonamentació de la Torre 22, que està constituïda igualment per uns blocs rectangulars de grans dimensions (alguns reaprofitats d'altres edificis) que es recolzen, també, damunt un reompliment de pedres i morter de calç, però sense encofrat perdut. Així, gràcies a l'existència en aquesta segona torre, la rasa de fonamentació ens va permetre extreure una part del farciment de l'interior de la rasa. Aquest sediment contenia alguns fragments de ceràmica encara que, dissortadament, no ens permeten afinar la cronologia: l'escassa ceràmica (Lamboglia 10B i Hayes 183) només permet situar el conjunt entre els segles II-IV d.n.e., en qualsevol cas dintre dels marges generalment acceptats com la data de les obres de reforçament de la muralla altimperial, a l'últim quart del segle IV d.n.e.

També d'aquesta mateixa època, però d'un moment lleugerament posterior, cap al segle V es documenten unes sitges i una claveguera. El següent moment representat a la intervenció és d'època alt medieval i concretament en el segle X, del qual es conserva un grup important de sitges, totes elles amortitzades a finals d'aquest segle i que l'autor de la memòria relaciona amb els disturbis ocorreguts a la ciutat als entorns de l'any 985. I finalment l'últim moment a destacar

Intervenció arqueològica

077/17 Carrer del Sotstinent Navarro,
8-16, Baixada de Caçador, 2-8
Barcelona, el Barcelonès

pel que fa a restes arqueològiques es situa ja en ple segle XV, moment en el que queda amortitzat un pou.

Sobre les intervencions arqueològiques efectuades a l'Arxiu Administratiu de l'Ajuntament de Barcelona¹ hi ha un seguit de memòries i informes que ens ajuden a contextualitzar l'indret. Seguidament esmentem les diverses actuacions realitzades.

El 1990 es realitzà una intervenció arqueològica (304/1990)² motivada per la construcció de l'edifici de l'Arxiu Administratiu de l'Ajuntament de Barcelona; i es van poder documentar diverses fases cronològiques:

La primera, es situava al segle I dC i es trobava representada per restes de fonamentacions de murs i material ceràmic. En una segona fase es situarien les restes pròpiament dites d'una *domus* de la qual es van establir dos moments de construcció. Una primera situada al segle II-III dC, la qual estaria representada per diversos murs, paviments i pintures murals. I un segon moment, ubicat cronològicament a inicis del segle IV dC, on es va documentar l'arrasament de les anteriors estructures i un clar canvi d'orientació dels murs, situant-se paral·lels a la línia de muralla entre les torres 12 i 24.

D'època tardoromana i altmedieval es van documentar diversos murs molt afectats per estructures més modernes, pous o fosses sèptiques. Per últim, d'època moderna i contemporània es van posar al descobert diverses restes d'estructures (murs, pous, fosses) relacionades amb alguna casa gran o indústria dels segles XVIII - inicis del segle XIX. Aquest solar es coneixia com Pati dels Safarejos, dels quals tan sols es van documentar les conduccions dels desguassos. Totes elles es van veure afectades i inutilitzades posteriorment, ja en època contemporània, amb la construcció del bloc de pisos.

El 1992 (304/1992)³, les obres de remodelació de l'Arxiu Administratiu Municipal es va centrar en un sector de l'edifici situat al carrer Baixada de Caçador cantonada amb el carrer Sotstinent Navarro. En primer lloc, es va dur a terme un seguiment del buidatge i adequació de l'interior de les tres torres de la muralla romana (torres 24, 25 i 26 de la numeració de Serra Ràfols) sobre les quals es sustenta l'arxiu. El desrunament fou total en el cas de la torre 26 així com en el passadís que recorre la part superior del llenç existent entre les torres 25 i 26; en canvi, el buidatge de la torre 24 només es dugué a terme de forma parcial. Al fons de la torre 25 es va poder apreciar l'existència d'un mur anterior a la construcció de la muralla baix imperial, que transcorria en direcció nord-oest/sud-est. Aquest mur presentava revestiment amb decoració pictòrica per una de les seves cares. Aquest element restava cobert pel *caementum* emprat per rebllir la torre baix imperial.

La darrera fase documentada, en època baix imperial, va suposar un canvi radical en quant a l'orientació urbanística. En primer lloc no s'aprofita cap de les estructures preexistents. Els murs transcorren en direcció nord - sud, travessant de forma transversal l'àrea del sondeig. D'aquesta fase es va documentar una estructura de planta rectangular i capçalera absidal, així com un mur paral·lel al més meridional que delimitaven aquell àmbit.

Posteriorment, el 1993 (334/1993)⁴, es realitzaren un seguit de cales que van permetre documentar vestigis des de l'època alt imperial fins l'edat moderna anterior a la construcció de l'edifici al segle XVIII. Així, amb una datació de finals del segle II dC. i posterior correspondrien

1 L'Arxiu Administratiu es troba ubicat al carrer Bisbe Caçador núm. 4 amb Baixada de Caçador núm. 3-3 bis. Les intervencions arqueològiques efectuades en aquest indret són importants a mode de contextualitzar els diversos moments cronològics, i valorar les possibles relacions d'una ocupació dins de muralla i fora. Les excavacions entorn a l'Arxiu Administratiu es troben dins de la ciutat romana de *Barcino*, a tocar de la intervenció realitzada de la qual es presenta aquesta memòria arqueològica.

2 La direcció arqueològica va ser efectuada pels arqueòlegs Beatriu Miró Juárez i Antoni Rigo i Jovells.

3 Intervenció arqueològica va ser dirigida per Joan Eusebi Garcia i Biosca.

4 Direcció arqueològica efectuada per Luis Manuel González Ortega.

Intervenció arqueològica

077/17 Carrer del Sotstinent Navarro,
8-16, Baixada de Caçador, 2-8
Barcelona, el Barcelonès

les restes d'un mur de la línia de façana d'un edifici i les restes del carrer, del qual es van documentar un mínim de dos paviments i una claveguera de grans proporcions amb el desguàs fora de muralla.

Seguidament es va efectuar una intervenció arqueològica (341/1994-95)⁵, una vegada enderrocat l'edifici existent. Pel que fa a les restes exhumades es va poder definir una seqüència cronològica que anava des de l'època romana, concretament des del baix imperi fins l'època contemporània.

Pel que fa a les restes d'època romana es va poder establir que formaven part d'una *domus* baix imperial dels segles IV -V dC. i del traçat d'un *cardo minor* de la ciutat de la mateixa època. En primer lloc, de la *domus* es va poder documentar un mínim de 14 àmbits, els quals es van dividir en tres grups diferencials. En el primer es situaven les habitacions de diversa funcionalitat, en total 5 àmbits, dels quals quatre estaven alineats d'est a oest amb el carrer romà situat més al nord i tenien l'accés pel costat sud a través d'un corredor.

L'altre àmbit tenia el seu accés pel costat oest mitjançant el passadís est del peristil. Aquestes habitacions presentaven paviments diferents fets amb diverses tècniques (*opus signinum*, *opus sectile*), però entre tots ells destacava el cas de l'àmbit 3 ja que es va considerar com una de les habitacions més luxoses. Presentava un paviment d'*opus sectile* de tipus geomètrics alternant plaques quadrangulars de pissarra negra amb altres de marbre blanc, totes emmarcades amb tires d'esquistos i marbres de diferents colors i procedències.

Posteriorment, en un moment indeterminat del segle VI en endavant, la meitat sud de carrer queda ocupada per la propietat de la *domus* per a la construcció dels banys, passant a ser un espai de serveis o petit jardí (àmbit 18). El tercer grup diferencial estava compost pels 5 àmbits que definien la zona d'ús termal de caire privat de la *domus*. Així, es va identificar l'*apodyterium* (àmbit 8); el *frigidarium* (àmbits 9 – 10); el *tepidarium* (àmbit 11); el *caldarium* (àmbit 12). Pel que fa als àmbits 14 -15, no es va poder definir la seva funcionalitat però estarien també relacionats amb les termes. Per últim, l'àmbit 16 es va interpretar com una latrina. Aquestes termes es van situar cronològicament dins del marc temporal de la *domus*, entre els segles IV –VI. Tot el conjunt indicava el poder econòmic i l'important estatus social que hauria tingut el propietari de la casa, segurament lligat a l'oligarquia local de la ciutat.

El segon moment cronològic documentat es va emmarcar dins de l'època tardoromana i alt medieval. Durant aquest moment es va detectar a diversos sectors de la *domus* un recreixement dels murs, que en alguns casos seguien les antigues alineacions i en altres es desviaven. La tècnica constructiva d'aquests paraments era molt diferent a l'emprada en els diversos murs de la *domus*. Un dels murs funcionaria com a línia de façana però desplaçat un 1 m cap al sud, la qual cosa indicava que l'estructura i la funcionalitat dels espais de la *domus* romana havien deixat d'existir. Aquest fet, es va produir més enllà del segle VII dC. Molts d'aquests murs i restes es van veure afectats posteriorment per la construcció de diverses sitges i fosses sèptiques que pel material que contenien (ceràmica andalusí, concretament d'època califal) es va situar el seu moment d'amortització entre els segles X i XI.

El tercer moment cronològic estava definit per diverses estructures d'època baix medieval i moderna. Aquestes presentaven una millor conservació a l'extrem sud - occidental, donat que aquí en èpoques posteriors no s'havia construït cap soterrani. Amb una cronologia al voltant dels segles XVI – XVII, es van localitzar diversos paviments de maons i de lloses irregulars de pedra sorrenca; les restes d'un pou i murs. A la zona nord-est es va documentar les restes d'un trull, segurament per obtenir oli i dues sitges obrades amb carreus que tindrien una cronologia anterior al segle XVI. A la zona sud, es van localitzar uns potents murs de carreus en els quals se'ls hi associava un paviment de lloses de pedra i una claveguera. A la zona est, es van localitzar fonaments de murs que pel seu gruix es van relacionar amb algun edifici notable.

⁵ Intervenció arqueològica efectuada pels arqueòlegs Luís González, Albert Martín Menéndez, Emili Revilla Cubero i Julia Beltrán de Heredia.

Intervenció arqueològica

077/17 Carrer del Sotstinent Navarro,
8-16, Baixada de Caçador, 2-8
Barcelona, el Barcelonès

El 1995 dintre de la segona fase de la construcció de l'Arxiu Administratiu de Barcelona es realitzaren dues intervencions (341/1995)⁶, per què algunes de les cales necessàries per a construir les noves fonamentacions afectaven inevitablement una part de les estructures de la *domus* romana documentada durant la intervenció 304/1990.

En aquesta intervenció es va practicar un sondeig en el límit que es deixà a l'excavació de l'any 1994, en la zona del soterrani de l'antic edifici. En aquesta zona, en intervencions anteriors, van aparèixer unes estances de la *domus* que es van relacionar i interpretar com a part del seu complex termal privat. Així, la futura ubicació a la zona d'un dels punts de fonamentació obligà a realitzar una cala de 3,50 m de llargada per 2,50 m d'amplada, per tal de documentar part de la planta i les dimensions de la piscina i el seu estat de conservació. D'aquesta manera, es va posar al descobert un dels extrems de la piscina i part de l'accés amb una graonada.

La intervenció al subsòl⁷ de l'Arxiu Administratiu Municipal de l'any 1998 es va centrar en una zona de 70 m² que havia quedat pendent d'excavar durant la intervenció de 1995. Aquesta superfície corresponia a la part de la *domus* on es trobaven situades les petites termes privades de l'edifici. Així es va excavar l'accés, possible *apodytherium* i el *frigidarium* i es va localitzar la *natatio* o petita piscina. També es van localitzar, però no es van excavar completament, les altres dues sales dels banys (*tepidarium* i *caldarium*), de les quals es va poder observar que presentaven un bon estat de conservació.

Dins del projecte Pla *Bàrcino* es realitza al carrer Sotstinent Navarro 12, 14, 16 una intervenció en aquests immobles el 2012 sota direcció de Jordi Ramos. En aquesta es van documentar les restes de les vivendes construïdes a mitjans de segle XIX, i que foren enderrocades entre finals del segle XX i inicis del segle XXI. Hi havia altres estructures d'època moderna, un mur a la finca número 12 i tres pous de captació d'aigua. D'època baix medieval es van localitzar diverses estructures relacionades amb vivendes: restes de pilars i sitges, així com possibles restes d'un casal o palau d'època alt medieval. Les troballes més rellevants van ser les corresponents al món romà baix imperial. Es va descobrir un estrat d'anivellament del segle VI, inèdit fins a la data, que va permetre saber que fora muralla existia un possible vial o nivell d'ús. A més, hi havia un mur, de dimensions importants, que discorria paral·lel a la muralla i que podria delimitar el nivell d'ús i/o anivellament comentat, a més de contenir les aigües del possible fossat de la muralla.

Després de la intervenció es va formular la hipòtesis de que ja hi havia un fossar d'època fundacional, que va patir diferents remodelacions, especialment en el moment de construcció del segon recinte murat. És a dir, es va documentar una reutilització del fossat, amb tota probabilitat iniciat al segle I d'ne amb la fundació de la colònia romana de *Bàrcino* (RAMOS, 2012)

4. MOTIVACIÓ

La present intervenció arqueològica ve motivada pel projecte d'instal·lació d'una nova canalització d'aigua al carrer de Sotstinent Navarro, 8-16 i a la Baixada Caçador, 2-8. Aquest projecte ha suposat la realització d'una rasa de la qual cosa s'ha dut a terme un control arqueològic dels rebaixos ja que l' indret es troba en una zona d'alt valor històric i arqueològic.

Aquesta intervenció s'executa en el marc del Pla *Bàrcino*, de revalorització del patrimoni d'època romana de la nostra ciutat.

D'una manera molt resumida el lloc que ens ocupa té un alt interès històric i arqueològic ja que:

⁶ Direcció arqueològica per Montserrat Coberó i Farrés i Emili Revilla i Cubero.

⁷ Excavació realitzada per Emili Revilla Cubero i Núria Miró Alaix (341/1998).

Intervenció arqueològica

077/17 Carrer del Sotstinent Navarro,
8-16, Baixada de Caçador, 2-8
Barcelona, el Barcelonès

El lloc de la intervenció es situa a tocar de la muralla romana de *Bàrcino*, tant a la seva cara interna com externa, tot travessant part del pany de la muralla.

La muralla romana és un element patrimonial declarat BCIN en la categoria de monument històric. Decret 03/06/1931 (Gasetta 04/06/1931) i Decret 22/04/1949 (BOE 05/05/1949)

La muralla romana és inclosa en el *Catàleg del Patrimoni Arquitectònic, Històric - Artístic de la Ciutat de Barcelona* de 1979, categoria A, cap.I, fitxa núm. 535.

També està inclosa en el *Pla Especial de Patrimoni Arquitectònic i Catàleg del districte 1-Central*, de l'any 2000, amb el núm. d'element 133, *Conjunt de la Muralla Romana*⁸

5. FONAMENTS DE DRET

Llei 9/1993 30 de setembre del Patrimoni Cultural Català (DOGC 1807 de l'11 d'octubre de 1993)

Decret 78/2002 de 5 de març del Reglament de protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic (DOGC 3594 de 13 de març de 2002).

6. METODOLOGIA

Les tasques de documentació arqueològica s'han desenvolupat seguint el mètode de registre de dades proposat per E.C. Harris i A. Carandini, modificat a partir de la pràctica arqueològica en aquest tipus de jaciment i de les circumstàncies concretes de l'excavació. Es distingeixen i retiren cada un dels diversos nivells i estrats localitzats, d'acord amb criteris estratigràfics, de textura, composició i color. Per al registre objectiu dels elements i estrats que s'exhumen es realitza una numeració correlativa d'aquests denominats Unitat Estratigràfica (UE), que individualitza els uns dels altres i de la qual se'n realitza una fitxa. En aquesta, s'indica la seva ubicació en el context general del jaciment, la descripció i la posició física respecte a la resta d'UE amb què es relaciona així com la seva datació.

S'ha realitzat l'aixecament planimètric dels diferents àmbits d'actuació, tot assenyalant les zones intervingudes, els diferents nivells i restes localitzades, així com també, les plantes generals del jaciment, plantes concretes i seccions que complementin la documentació de cadascuna de les tasques desenvolupades. Els plànols s'han digitalitzat amb el programa AutoCAD 2013.

També s'ha realitzat el corresponent reportatge fotogràfic de tots els treballs realitzats.

7. TREBALLS REALITZATS

El control arqueològic realitzat s'ha centrat en el control d'una rasa per a la instal·lació d'una nova canalització d'aigua que ha substituït l'antiga.

A efectes de documentació s'ha dividit el traçat en dos trams, un que correspon a l'efectuat al carrer de la Baixada Caçador i un altre tram que s'ha realitzat al carrer de Sotstinent Navarro.

⁸ Informacions recollides dins del *Projecte d'Intervenció Arqueològica: Carrer del Sotstinent Navarro, 8-16 / Baixada de Caçador, 2-8. Districte de Ciutat Vella – Barcelona (Barcelonès). Codi 077/17*. Juny de 2017, Servei d'Arqueologia de l'Institut de Cultura de l'Ajuntament de Barcelona.

Intervenció arqueològica

077/17 Carrer del Sotstinent Navarro,
8-16, Baixada de Caçador, 2-8
Barcelona, el Barcelonès

Prèviament a l'excavació pròpiament de la rasa, s'efectuaren una sèrie de cales de comprovació per tal de determinar el lloc més adient per fer la nova instal·lació. Com que aquestes cales formaren part, posteriorment de la rasa, no se'ls ha fet un esment diferenciat (si bé en la seva majoria es poden intuir en el recorregut de la rasa).

Les dimensions de la rasa van ser de 133m totals comptant els dos carrers on s'ha realitzat la intervenció i la seva amplada va oscil·lar entre 0,80/0,90m al llarg del seu recorregut, mentre que la profunditat de la mateixa es va mantenir entre 0,70 i 0,90 m respecte el nivell de circulació actual.

TRAM 1: BAIXADA CAÇADOR

Aquest tram abarca tot el carrer de la Baixada Caçador. S' inicia al número 1 a la cruïlla amb el carrer Lledó (banda muntanya) continuant el seu recorregut en sentit est fins al número 3-3b, a aquesta alçada creua el carrer situant-se a l'alçada de la finca número 6 fins al final del carrer (banda mar).

S'ha assolit una longitud de 65m, amb una amplada de 0,80m i una profunditat d' entre 0,60/0,90m

TRAM 2: SOTSTINENT NAVARRO

Aquest tram abarca una part del carrer Sotstinent Navarro des de el número 8 al 16. S' inicia a la cruïlla del carrer Baixada Caçador (banda mar) i continua en direcció sud fins al límit de façana del número 16. Una vegada fet aquest tram es realitza el creuament del carrer Sotstinent Navarro a la intersecció del carrer amb Baixada Caçador continuant el tram de la rasa en direcció nord fins al número 9 del carrer.

S'ha assolit una longitud de 57m amb una amplada de 0,80m i una profunditat variable de 0,70/0,80m a excepció del creuament, on l'amplada és de 0,70m.

8. RESULTATS

TRAM 1: BAIXADA DE CAÇADOR 2-8

El procediment de treball que es va seguir en el transcurs de l'obra va consistir en, d'una banda, l'extracció del paviment actualment en ús i de la seva preparació de forma mecànica i de l'altra, en l'excavació mitjançant una màquina de la rasa a executar al llarg del carrer.

En primer lloc, es va documentar el paviment actualment en ús, UE01, format per uns panots de formigó de 0,60 m de llargada, 0,40 m d'amplada i 0,06 m de gruix, lligats amb morter de ciment, que cobrien la preparació del paviment, una capa de formigó d' aproximadament 0,26 m de potència, UE02.

Per sota d'aquesta, es va detectar un nivell d'aportació format per sauló de color gris fosc i en alguns punts barrejat amb argila i algunes graves UE03, amb una potència de 0,40/0,50m que actuava de reblliment de les successives rases per a la instal·lació de serveis que s'han anat practicant, en aquest mateix indret, al llarg dels últims anys (el sauló cobria serveis de llum que seguien la direcció de la rasa i serveis d'aigua, de gas i també de llum que la creuaven perpendicularment). No es pogué documentar la potència total d'aquest estrat, ja que s'estenia més enllà de la profunditat màxima de la rasa.

Intervenció arqueològica

077/17 Carrer del Sotstinent Navarro,
8-16, Baixada de Caçador, 2-8
Barcelona, el Barcelonès

Cal destacar que no es documenta cap mena d'estructura arqueològica ni cap estrat associat a aquesta al llarg del tram de rasa efectuat al carrer, ni tant sols cap fragment de material ceràmic.

Possiblement aquest fet respon a les escasses dimensions de l'àrea intervinguda i a la cota d'excavació assolida, que no va sobrepassar la profunditat necessària per arribar als estrats que no han quedat alterats per les obres d'instal·lació dels diversos serveis de la ciutat.

TRAM 2: SOTSTINENT NAVARRO

En aquest tram la rasa s'ha iniciat a la cruïlla amb el carrer Baixada Caçador en direcció sud fins al número 16.

L'estratigrafia en aquest tram està formada per el paviment actualment en ús, UE01, format per uns panots de formigó de 0,60 m de llargada, 0,40 m d'amplada i 0,06 m de gruix, lligats amb morter de ciment, que cobria la preparació del paviment, una capa de formigó d'aproximadament 0,10 m de potència, UE02. Per sota d'aquesta preparació es detecta un nivell molt heterogeni format per argila, sauló, i restes de material constructiu UE04 d'una potència no exhaurida de 0,60m.

Després d'obrir el tram en direcció sud es fa el creuament del carrer a la cruïlla amb Baixada Caçador i es segueix el tram de la rasa en sentit nord fins al límit de finca número 9.

L'estratigrafia en aquest tram no té variables molt significatives i és gairebé igual que en el primer tram del mateix carrer. Només que en aquest cas l'estrat de sauló UE04 és més net i no té tanta presència de material constructiu, essent en aquest tram fins al número 9 més homogeni. Té una potència en aquest cas de 0,43m

En tot el tram corresponent al carrer de Sotstinent Navarro s'aprofita el mateix espai de l'antiga canalització d'aigua per instal·lar-hi la nova, aquest fet és el que fa que no es detecti cap mena d'estructura arqueològica ni cap estrat associat a aquesta al llarg del tram de rasa efectuat al carrer, ni tant sols cap fragment de material ceràmic.

9. CONCLUSIONS

En primer lloc, cal assenyalar que els resultats d'aquesta intervenció no han aportat noves dades arqueològiques que ens ajudin a entendre els canvis que ha sofert l'urbanisme de la ciutat de Barcelona al llarg de la seva història.

Aquest fet respon a les característiques de l'obra, que afecta un àmbit de reduïdes dimensions, malgrat tot, un dels elements que més ha condicionat el volum de dades obtingut ha estat la cota necessària per a la instal·lació del servei, que coincideix amb la presència d'altres serveis col·locats amb anterioritat.

Contemplem la possibilitat que les restes arqueològiques que podrien haver ocupat aquest sector de la ciutat, s'hagin vist alterades amb anterioritat durant les tasques d'instal·lació dels serveis situats en aquesta zona, que han provocat diverses alteracions en el subsòl. Aquest fet ha quedat demostrat per la documentació d'un únic estrat de sauló aportat, en el cas del carrer de la Baixada de Caçador i en el cas del carrer del Sotstinent on la intervenció ha consistit en substituir l'antiga canalització de l'aigua per una de nova aprofitant el mateix espai.

Així doncs, es pot concloure que la intervenció arqueològica ha tingut resultats negatius, ja que no només no han aparegut estructures construïdes sinó que tampoc s'ha localitzat cap estrat arqueològic associat a aquestes ni cap mena de material arqueològic.

Intervenció arqueològica

077/17 Carrer del Sotstinent Navarro,
8-16, Baixada de Caçador, 2-8
Barcelona, el Barcelonès

Les restes arqueològiques en aquesta zona, quedarien situades en cotes inferiors a les assolides durant la intervenció que ens ocupa.

10. BIBLIOGRAFIA

- AA.VV. (1992a): *Història de Barcelona. Vol. 1*. Enciclopèdia Catalana, Barcelona.
- AA.VV. (1992b): *L'avinguda de la Catedral: de l'ager de la colònia Barcino a la Vilanova dels Arcs*. Barcelona.
- AA.VV. (1993): "Estudi històric-arqueològic a l'Avinguda de la Catedral", *III Congrés d'història de Barcelona. La ciutat i el seu territori, dos mil anys d'història*. Barcelona, 20-22 d'octubre de 1993.
- AAVV. 1984. *Gran Geografia Comarcal de Catalunya: El Barcelonès i el Baix Llobregat. Vol. VIII*. Enciclopèdia Catalana, Barcelona.
- ALBIOL, E. (1997): *Memòria de la intervenció arqueològica al carrer Font de Sant Miquel. Ciutat Vella. Barcelona*. Arxiu del Servei d'Arqueologia de l'Institut de Cultura de Barcelona, Ajuntament de Barcelona, inèdita.
- ALONSO, N., LÓPEZ, J. B. (2000): "Minferri (Juneda, Garrigues): un nou tipus d'assentament a l'aire lliure a la plana occidental catalana, durant la primera meitat del segon mil·lenni cal. BC", *Tribuna d'Arqueologia (1997-1998)*. Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya. Barcelona.
- AULADELL, J. (1996): *Memòria de la intervenció arqueològica a l'Ajuntament de Barcelona. Barcelona (Codi MHCB: 1161)*. Arxiu del Servei d'Arqueologia de l'Institut de Cultura de Barcelona, Ajuntament de Barcelona, inèdita.
- BARRIUSO BABOT, J. (2012). *Informe – Memòria de la intervenció arqueològica preventiva de control al carrer del Sotstinent Navarro, 14 i 16. Muralla romana (torres 27 i 28). Ciutat Vella – Barcelona. Codi 050/12*. Servei d'Arqueologia de l'Institut de Cultura de l'Ajuntament de Barcelona, inèdit.
- BELTRÁN DE HEREDIA BERCERO, J. (2010): "Barcino, de colonia augustea a sede regia en época visigoda. Las transformaciones urbanas a la luz de las nuevas aportaciones de la arqueología", *Arqueología, Patrimonio, y desarrollo urbano. Problemática y soluciones*, Girona, pp. 31-49.
- BELTRÁN DE HEREDIA, J. (dir.) (2001): *De Barcino a Barcinona (segles I-VII). Les restes arqueològiques de la plaça del Rei de Barcelona*. Institut de Cultura. MUHBA, Barcelona.
- BELTRÁN DE HEREDIA, Julia (2006): "Los contextos altomedievales de la plaza del Rei de Barcelona: la cerámica de tradición carolingia (siglos IX-X)", *Quarhis, Època II*. Núm. 02, Institut de Cultura. MUHBA, Barcelona.
- CABALLÉ, F.; GONZÀLEZ, R. (2012): *Estudi històric-arquitectònic de les finques del carrer Sotstinent Navarro, 14-16*. Barcelona, 2012. Servei d'Arqueologia de l'Institut de Cultura de l'Ajuntament de Barcelona, inèdit.
- CARANDINI, A. (1997): *Historias en la Tierra. Manual de excavación arqueológica*. Ed. Crítica, Barcelona.
- CORTÉS, A. (2011): "L'arquitectura domèstica de la ciutat romana de Barcino", *Quaderns d'Arqueologia i Història de la Ciutat de Barcelona (Quarhis 07)*, Institut de Cultura (MUHBA), Ajuntament de Barcelona, Barcelona.

Intervenció arqueològica

077/17 Carrer del Sotstinent Navarro,
8-16, Baixada de Caçador, 2-8
Barcelona, el Barcelonès

ESPEJO BLANCO, J. (2009): *Memòria arqueològica de la intervenció efectuada al carrer del Sotstinent Navarro, 4-6 (Ciutat Vella, Barcelona)*. Codi: 093/09. Servei d'Arqueologia de l'Institut de Cultura de l'Ajuntament de Barcelona, inèdit.

ESPEJO BLANCO, José M. (2010): *Memòria arqueològica de la intervenció a plaça de Sant Jaume, 1 / carrer de la Font de Sant Miquel, 1-3. Casa de la Ciutat. Districte de Ciutat Vella - Barcelona (Codi: 032/09)*. Arxiu del Servei d'Arqueologia de l'Institut de Cultura de Barcelona, Ajuntament de Barcelona, inèdita.

ESPEJO BLANCO, José M. (2010): *Memòria arqueològica de la intervenció efectuada al carrer del Sotstinent Navarro, 4-6 (Ciutat Vella, Barcelona)*. Codi: 093/09. Arxiu del Servei d'Arqueologia de l'Institut de Cultura de Barcelona, Ajuntament de Barcelona, inèdita.

GARCÍA BIOSCA, J. E.; MIRÓ ALAIX, N.; REVILLA CUBERO, E. (2003): "Un context paleoandalusí a l'excavació de l'Arxiu Administratiu de Barcelona (1998)", *II Congrés d'Arqueologia Medieval i Moderna a Catalunya (Sant Cugat del Vallès, 2002)*, Associació Catalana per a la Recerca en Arqueologia Medieval (ACRAM), pp. 363-380.

GRANADOS GARCIA, O. (1996): *Memòria de la intervenció arqueològica a Sots.tinent Navarro 30-32 (Ciutat Vella, Barcelona)*. Novembre 1996. Arxiu del Servei d'Arqueologia de l'Institut de Cultura de Barcelona, Ajuntament de Barcelona, inèdita.

GRANADOS, O.; MIRÓ, F.; PUIG, F.; RAYA, M. (1993): "Intervencions a Barcino (1982-1989). Plaça de Sant Miquel", *Anuari d'intervencions arqueològiques a Catalunya, 1*. Departament de Cultura de la Generalitat de

HARRIS, E. C. (1990): *Principios de estratigrafía arqueológica*, Ed. Crítica, Barcelona.

HUERTAS, J. (1999): *Memòria de la intervenció arqueològica a l'Ajuntament de Barcelona. Ciutat Vella (Codi: 59/99)*. Arxiu del Servei d'Arqueologia de l'Institut de Cultura de Barcelona, Ajuntament de Barcelona, inèdita.

MARTÍN, A.; MIRÓ, N.; REVILLA, E. (2000). "El complejo termal privado de la domus de la calle Bisbe Caçador de Barcelona", *Termas Romanas en el Occidente del Imperio: II Coloquio Internacional de Arqueología en Gijón*, VTP Editorial, Gijón, pp. 283-287.

MARTÍNEZ RODRÍGUEZ, Pablo (2010): *Memòria d'intervenció arqueològica. Carrer del Sotstinent Navarro, núm. 4-6 (Barcelona, El Barcelonès) (Codi: 099/07)*. Arxiu del Servei d'Arqueologia de l'Institut de Cultura de Barcelona, Ajuntament de Barcelona, inèdita.

MIRÓ I ALAIX, Núria (2005): "Noves dades sobre la muralla romana de Barcino: el pas de ronda conservat al carrer de l'Arc de Sant Ramon del Call", *Quarhis*, Època II. Núm. 01, Institut de Cultura. MUHBA, Barcelona.

MORENO EXPÓSITO, Iñaki (2008): *Memòria de la intervenció arqueològica al carrer de la Ciutat, 3. Ciutat Vella, Barcelona. (Codi: 082/07)*. Arxiu del Servei d'Arqueologia de l'Institut de Cultura de Barcelona, Ajuntament de Barcelona, inèdita.

Projecte d'Intervenció Arqueològica: Carrer del Sotstinent Navarro, 12-16 / Baixada de Caçador, 8. Muralla Romana, Torres 27 i 28. Districte de Ciutat Vella – Barcelona (Barcelonès). Codi : 059/12. Setembre de 2012, Servei d'Arqueologia de l'Institut de Cultura de l'Ajuntament de Barcelona, inèdit.

RAMOS, J. (2012): "Muralla romana. Carrer del Sotstinent Navarro", *Anuari d'arqueologia i patrimoni de Barcelona 2012*, MuHBa, Institut de Cultura, Ajuntament de Barcelona

SERRA i RÀFOLS, J. (1959): "Las excavaciones en la muralla romana de la calle de la Tapicería de Barcelona", *Zephyrus X*, Salamanca.

SERRA i RÀFOLS, J. (1967): "Balanz i estat actual de l'estudi de la muralla romana de Barcelona", *Cuadernos de Arqueología e Historia núm. X*, Barcelona.

Intervenció arqueològica

077/17 Carrer del Sotstinent Navarro,
8-16, Baixada de Caçador, 2-8
Barcelona, el Barcelonès

SOBERÓN, M. (2006): *Memòria de la intervenció al Carrer Ciutat, 3. Ciutat Vella (Codi: 021/06)*. Arxiu del Servei d'Arqueologia de l'Institut de Cultura. Ajuntament de Barcelona. Memòria inèdita.

TRIAY OLIVES, Vanesa (2010): "Carrer de Ripoll, 25 / carrer dels Capellans, 10-16", *Anuari d'Arqueologia i Patrimoni de Barcelona 2009*, Institut de Cultura. MUHBA, Barcelona.

Intervenció arqueològica

077/17 Carrer del Sotstinent Navarro,
8-16, Baixada de Caçador, 2-8
Barcelona, el Barcelonès

ANNEX 1. RESOLUCIONS GENERALITAT DE CATALUNYA

Expedient: R/N 470 K121-NB 2017/1-20541 d'autorització d'una intervenció arqueològica preventiva al carrer Sotstinent Navarro, 8-16, i al carrer Baixada de Caçador, 2-8, Barcelona (Barcelonès), segons el procediment establert en l'article 14 i següents del Decret 78/2002, de 5 de març de 2002, del Reglament de protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic.

Fets

1. En data 27 de juny de 2017 (registre núm.0390/3496/2017) el Sr. Héctor Navarro Saló, cap de Planificació i Projectes de la Direcció de Zona BCN-SUD d'Aigües de Barcelona, Empresa Metropolitana de Gestió del Cicle Integral de l'Aigua SA, i el senyor Carles Vicente Guitart, director de Memòria, Història i Patrimoni de l'ICUB, han presentat una sol·licitud d'intervenció arqueològica preventiva de control i excavació al carrer Sotstinent Navarro, 8-16, i a la Baixada del Caçador, 2-8, de Barcelona, Barcelonès, sota la direcció de l'arqueòloga Vanessa Camarasa Pedraza (Antequem SL) del 3 al 28 de juliol de 2017.
2. En data 3 de juliol de 2017 l'arqueòleg territorial ha emès informe favorable sobre la sol·licitud esmentada. No obstant, atès que les dates d'execució sol·licitades no s'ajusten al que preveu l'article 15.3 del Decret 78/2002 sobre els terminis de resolució de la sol·licitud es proposa un canvi de dates de la intervenció del 4 al 28 de juliol de 2017.
3. En data 3 de juliol de 2017 el Servei d'Arqueologia i Paleontologia va proposar autoritzar la intervenció.

Motivació

Projecte d'instal·lació d'una nova canalització d'aigua al carrer Sotstinent Navarro, 8-16 i al carrer Baixada de Caçador, 2-8.

Fonaments de dret

1. Article 47 i següents de la Llei 9/1993, de 30 de setembre, del patrimoni cultural català (DOGC núm. 1807).
2. Decret 78/2002, de 5 de març de 2002, del Reglament de protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic (DOGC núm. 3594).
3. Decret 304/2011, de 29 de març, de reestructuració del Departament de Cultura (DOGC núm. 5849, de 31.3.2011); i Resolució CMC/254/2010, de 8 de gener, de delegació de competències de la persona titular de la Direcció General del Patrimoni Cultural en les persones directores dels Serveis Territorials del Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació (DOGC núm. 5566, de 12.2.2010).

Resolució

Per tot això, **resolc**:

1. **Autoritzar** la realització d'una intervenció arqueològica preventiva d'acord amb les dades i condicions següents:

Lloc de la intervenció: Carrer Sotstinent Navarro, 8-16 i carrer Baixada de Caçador, 2-8 de Barcelona, Barcelonès

Persona o institució autoritzada: Aigües de Barcelona Empresa Metropolitana de Gestió del Cicle Integral de l'Aigua SA

Pl. Salvador Seguí, 1-9
08001 Barcelona
Telèfon 933 63 28 70

1

DEPARTAMENT DE CULTURA

Doc.original signat per:
CPISR-1 MARIA ANGELS TORRAS
RIPOLL 05/07/2017

Document electrònic garantit amb signatura electrònica. Podeu verificar la integritat d'aquest document a l'adreça web csv.gencat.cat

Original electrònic / Còpia autèntica

CODI SEGUR DE VERIFICACIÓ

05CH71WJY261PGSKUH9AFD0QITQ3UBLT

Data creació còpia:
05/07/2017
Data caducitat còpia:
05/07/2020
Pàgina 1 de 2

Direcció de la intervenció: Vanesa Camarasa Pedraza (Antequem SL)
Activitat autoritzada: Control i excavació
Termini de realització: Del 4 al 28 de juliol de 2017
Lloc de dipòsit provisional de les restes: Museu d'Història de Barcelona

La intervenció arqueològica autoritzada haurà de ser realitzada d'acord amb les disposicions de la Llei 9/1993, del patrimoni cultural català, i del Decret 78/2002, del Reglament de protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic, així com en els termes descrits en la documentació presentada per a la tramitació de l'expedient.

El termini de dos anys previst per a la presentació de la memòria, s'entendrà que comença a comptar a partir del dia en què ha finalitzat la intervenció.

2. **Notificar** aquesta resolució, que no exhaureix la via administrativa, a la persona o entitat interessada i comunicar-li que contra aquesta pot interposar-hi recurs d'alçada davant el conseller de Cultura, en el termini d'un mes a comptar de l'endemà de la recepció d'aquesta notificació.

Notificar, així mateix, aquesta resolució a l'ajuntament del municipi afectat, i comunicar-li que contra aquesta pot interposar-hi recurs contenciós administratiu davant el Tribunal Superior de Justícia de Catalunya, en el termini de dos mesos a comptar de l'endemà de la recepció d'aquesta notificació. Potestativament, dins el mateix termini, podrà efectuar el requeriment previ previst a l'article 44 de la Llei 29/1998, de 13 de juliol, de la jurisdicció contenciosa administrativa.

Barcelona, 3 de juliol de 2017

P.d. Resolució CMC/254/2010, DOGC 12.2.2010
La directora

M. Àngels Torras Ripoll

Pl. Salvador Seguí, 1-9
08001 Barcelona
Telèfon 933 63 28 70

2

DEPARTAMENT DE CULTURA

Doc.original signat per:
CPISR-1 MARIA ANGELS TORRAS
RIPOLL 05/07/2017

Document electrònic garantit amb signatura electrònica. Podeu verificar la integritat d'aquest document a l'adreça web csv.gencat.cat

Original electrònic / Còpia autèntica

CODI SEGUR DE VERIFICACIÓ

05CH71WJY261PGSKUH9AFD0QITQ3UBLT

Data creació còpia:
05/07/2017
Data caducitat còpia:
05/07/2020
Pàgina 2 de 2

Expedient R/N 470 K121 NB-2017-2-20708 d'autorització de pròrroga d'intervenció arqueològica preventiva als carrers Sotstinent Navarro, 8-16 i Baixada de Caçador, 2-8, Barcelona, Barcelonès, segons el procediment establert en l'article 14 i següents del Decret 78/2002, de 5 de març de 2002, del Reglament de protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic.

Antecedents

1. El Departament de Cultura va autoritzar a Aigües de Barcelona Empresa Metropolitana de Gestió del Cicle Integral de l'Aigua SA, una d'intervenció arqueològica preventiva de control i excavació al c/ Sotstinent Navarro, 8-16 i c/ Baixada de Caçador, 2-8, de Barcelona, Barcelonès, sota la direcció de l'arqueòloga Vanessa Camarasa Pedraza (Antequem SL) del 4 al 28 de juliol de 2017.

Fets

1. En data 1 d'agost de 2017 (registre d'entrada núm. 0390/4052/2017) el Sr. Héctor Navarro Saló, cap de Planificació i Projectes de la Direcció de Zona BCN-SUD d'Aigües de Barcelona Empresa Metropolitana de Gestió del Cicle Integral de l'Aigua SA, i el Sr. Carles Vicente Guitart, director de Memòria, Història i Patrimoni de l'ICUB, han presentat una sol·licitud de pròrroga d'intervenció arqueològica preventiva al c/ Sotstinent Navarro, 8-16 i c/ Baixada de Caçador, 2-8 de Barcelona, Barcelonès, sota la direcció de l'arqueòloga Vanessa Camarasa Pedraza (Antequem SL) del 31 de juliol al 4 d'agost de 2017.
2. En data 7 d'agost de 2017 l'arqueòleg territorial ha emès informe favorable sobre la sol·licitud esmentada. No obstant, atès que les dates d'execució sol·licitades inicialment no s'ajusten al que preveu l'article 15.3 del Decret 78/2002, sobre els terminis de resolució de la sol·licitud, es proposa un canvi de dates de la intervenció del 8 al 9 d'agost de 2017.
3. En data 7 d'agost de 2017 el Servei d'Arqueologia i Paleontologia va proposar autoritzar la intervenció.

Motivació

Projecte d'instal·lació d'una nova canalització d'aigua als carrers Sotstinent Navarro, 8-16 i Baixada de Caçador, 2-8.

Fonaments de dret

1. Article 47 i següents de la Llei 9/1993, de 30 de setembre, del patrimoni cultural català (DOGC núm. 1807).
2. Decret 78/2002, de 5 de març de 2002, del Reglament de protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic (DOGC núm. 3594).
3. Decret 304/2011, de 29 de març, de reestructuració del Departament de Cultura (DOGC núm. 5849, de 31.3.2011); i Resolució CMC/254/2010, de 8 de gener, de delegació de competències de la persona titular de la Direcció General del Patrimoni Cultural en les persones directores dels Serveis Territorials del Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació (DOGC núm. 5566, de 12.2.2010).

Resolució

Per tot això, **resolc**:

1. **Autoritzar** la realització d'una intervenció arqueològica preventiva d'acord amb les dades i condicions següents:

Lloc de la intervenció: C/ Sotstinent Navarro, 8-16 i C/ Baixada de Caçador, 2-8 de Barcelona, Barcelonès.

Persona o institució autoritzada: Aigües de Barcelona Empresa Metropolitana de Gestió del Cicle Integral de l'Aigua SA

Direcció de la intervenció: Vanesa Camarasa Pedraza (Antequem SL)

Activitat autoritzada: Control i excavació

Termini de realització de la intervenció: del 8 al 9 d'agost de 2017

Lloc de dipòsit provisional de les restes: Museu d'Història de Barcelona

La intervenció arqueològica autoritzada haurà de ser realitzada d'acord amb les disposicions de la Llei 9/1993, del patrimoni cultural català, i del Decret 78/2002, del Reglament de protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic, així com en els termes descrits en la documentació presentada per a la tramitació de l'expedient.

El termini de dos anys previst per a la presentació de la memòria, s'entendrà que comença a comptar a partir del dia en què ha finalitzat la intervenció.

2. **Notificar** aquesta resolució, que no exhaureix la via administrativa, a la persona o entitat interessada i comunicar-li que contra aquesta pot interposar-hi recurs d'alçada davant el conseller de Cultura, en el termini d'un mes a comptar de l'endemà de la recepció d'aquesta notificació.

Notificar, així mateix, aquesta resolució a l'ajuntament del municipi afectat, i comunicar-li que contra aquesta pot interposar-hi recurs contenciós administratiu davant el Tribunal Superior de Justícia de Catalunya, en el termini de dos mesos a comptar de l'endemà de la recepció d'aquesta notificació. Potestativament, dins el mateix termini, podrà efectuar el requeriment previ previst a l'article 44 de la Llei 29/1998, de 13 de juliol, de la jurisdicció contenciosa administrativa.

Barcelona, 7 d'agost de 2017

P.d. Resolució CMC/254/2010, DOGC 12.2.2010
La directora

M. Àngels Torras Ripoll

Doc. original signat per:
CPISR-1 MARIA ANGELS TORRAS
RIPOLL 10/08/2017

Document electrònic garantit amb signatura electrònica. Podeu verificar la integritat d'aquest document a l'adreça web csv.gencat.cat

Original electrònic / Còpia autèntica

CODI SEGUR DE VERIFICACIÓ

0716JVPK6627NFI2S3GYNXV8K7WPWZ7C

Data creació còpia:
10/08/2017
Data caducitat còpia:
10/08/2020
Pàgina 2 de 2

Intervenció arqueològica

077/17 Carrer del Sotstinent Navarro,
8-16, Baixada de Caçador, 2-8
Barcelona, el Barcelonès

ANNEX 2. DOCUMENTACIÓ FOTOGRÀFICA

Intervenció arqueològica

077/17 Carrer del Sotstinent Navarro,
8-16, Baixada de Caçador, 2-8
Barcelona, el Barcelonès

1. Retirada del paviment del carrer Baixada Caçador (tram 1), vista oest

2. Retirada del paviment del carrer Baixada Caçador (tram 1), vista oest

3. Excavació de la rasa del carrer Baixada Caçador

4. Excavació de la rasa del carrer Baixada Caçador

Intervenció arqueològica

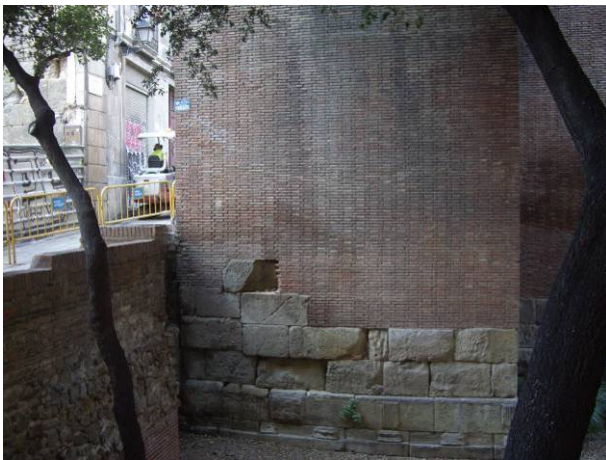
077/17 Carrer del Sotstinent Navarro,
8-16, Baixada de Caçador, 2-8
Barcelona, el Barcelonès

5. Nombrosos serveis, tram 1: Baixada Caçador

6. Estratigrafia tram 1

7. Ubicació de la rasa a tocar del pany de muralla

8. Cobriment de la rasa, tram 1

Intervenció arqueològica

077/17 Carrer del Sotstinent Navarro,
8-16, Baixada de Caçador, 2-8
Barcelona, el Barcelonès

9. Obertura de la rasa tram 1, sentit est

10. Obertura de la rasa tram 2, carrer Sotstinent Navarro, sentit nord

11. Vista de part del tram 2, carrer Sotstinent Navarro, sentit sud

12. Detall de l'estratigrafia, tram 2

Intervenció arqueològica

077/17 Carrer del Sotstinent Navarro,
8-16, Baixada de Caçador, 2-8
Barcelona, el Barcelonès

13. Rasa oberta tram 2 davant núm,14-16

15. Tram 2: serveis i sauló

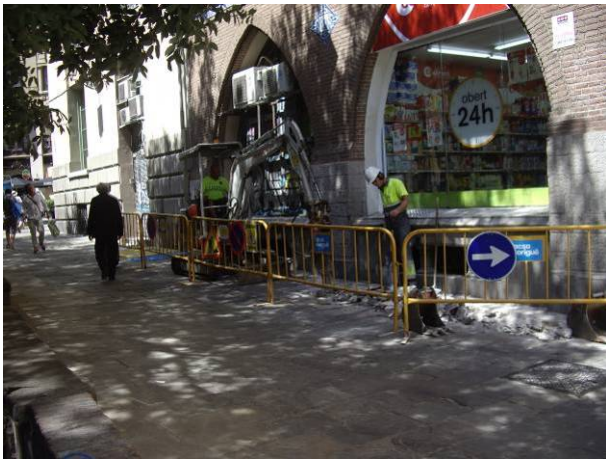
14. Tram 2, tub antic d'aigua que es substitueix per la nova canonada

16. Cobriment de la rasa al tram 2

Intervenció arqueològica

077/17 Carrer del Sotstinent Navarro,
8-16, Baixada de Caçador, 2-8
Barcelona, el Barcelonès

17. Picant el formigó del carrer Sotstinent Navarro en sentit nord fins el núm. 9

18. General cruïlla carrer Sotstinent Navarro amb Baixada Caçador

19. Picant el formigó del creuament entre el tram 1 i 2

20. Estratigrafia del creuament, cruïlla carrer Sotstinent Navarro/Baixada Caçador

Intervenció arqueològica

077/17 Carrer del Sotstinent Navarro,
8-16, Baixada de Caçador, 2-8
Barcelona, el Barcelonès

21. Detall estratigrafia creuant

22. Rasa oberta tram 2, vista sud del carrer

23. General de la cruïlla entre els dos carrers

Intervenció arqueològica

077/17 Carrer del Sotstinent Navarro,
8-16, Baixada de Caçador, 2-8
Barcelona, el Barcelonès

ANNEX 3. FITXES D'UNITATS ESTRATIGRÀFIQUES

Intervenció arqueològica

077/17 Carrer del Sotstinent Navarro,
8-16, Baixada de Caçador, 2-8
Barcelona, el Barcelonès

<u>UE</u>	01
<u>Definició</u>	Estructura
<u>Descripció</u>	Estructura formada pels lloses de formigó de 0,60 m de llargada, 0,40 m d'amplada i 0,06 m de gruix
<u>Seqüència física</u>	Cobreix a: 02
<u>Interpretació</u>	Paviment del carrer. Nivell de circulació actual
<u>Cronologia</u>	S. XX

<u>UE</u>	02
<u>Definició</u>	Estructura
<u>Descripció</u>	Preparació del paviment de formigó amb una potència que oscil·la entre a 0,25m-0.30m.
<u>Seqüència física</u>	Cobert per: 01 Cobreix a: 03, 04
<u>Interpretació</u>	Preparació del paviment actual del carrer
<u>Cronologia</u>	S. XX

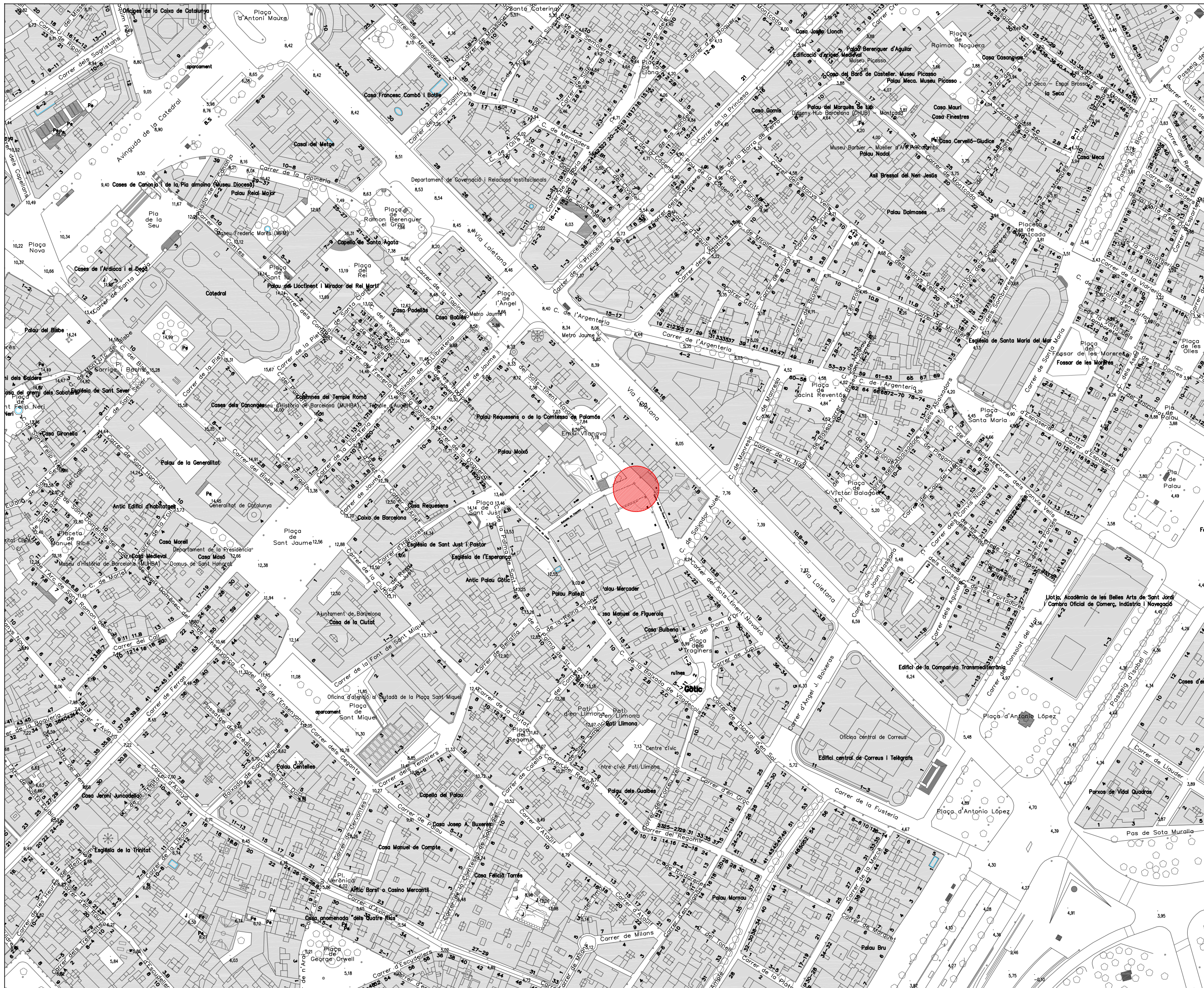
<u>UE</u>	03
<u>Definició</u>	Estrat
<u>Descripció</u>	Nivell d'aportació format per sauló de color gris fosc i en alguns punts barrejat amb argila i algunes graves
<u>Seqüència física</u>	Cobert per 02 Tallat per:
<u>Interpretació</u>	Estrat de rebliment producte de la instal·lació de serveis
<u>Cronologia</u>	

<u>UE</u>	04
<u>Definició</u>	Estrat
<u>Descripció</u>	Nivell molt heterogeni format per argila, sauló, i restes de material constructiu UE04 d'una potència de 0,60m.
<u>Seqüència física</u>	Cobert per 02
<u>Interpretació</u>	Estrat de rebliment producte de la instal·lació de serveis
<u>Cronologia</u>	

Intervenció arqueològica

077/17 Carrer del Sotstinent Navarro,
8-16, Baixada de Caçador, 2-8
Barcelona, el Barcelonès

ANNEX 4. DOCUMENTACIÓ PLANIMÈTRICA

Llegenda

 Situació

Lloc de la Intervenció

Intervenció arqueològica al carrer del Sots-tinent Navarro, 8-16 i a la Baixada de Caçador, 2-8.

Districte de Ciutat Vella. Barcelona

Codi Servei d'Arqueologia de Barcelona: 077/17

Promoció i Finançament

Dirrecció Arqueològica
Vanessa Camarasa Pedraza

Títol del Plànol

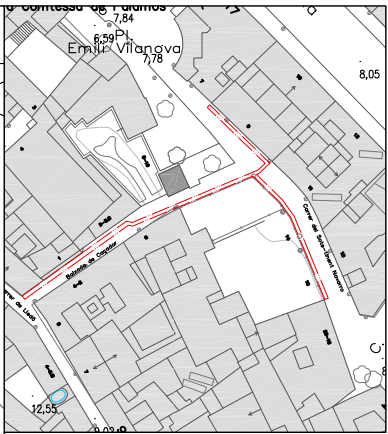
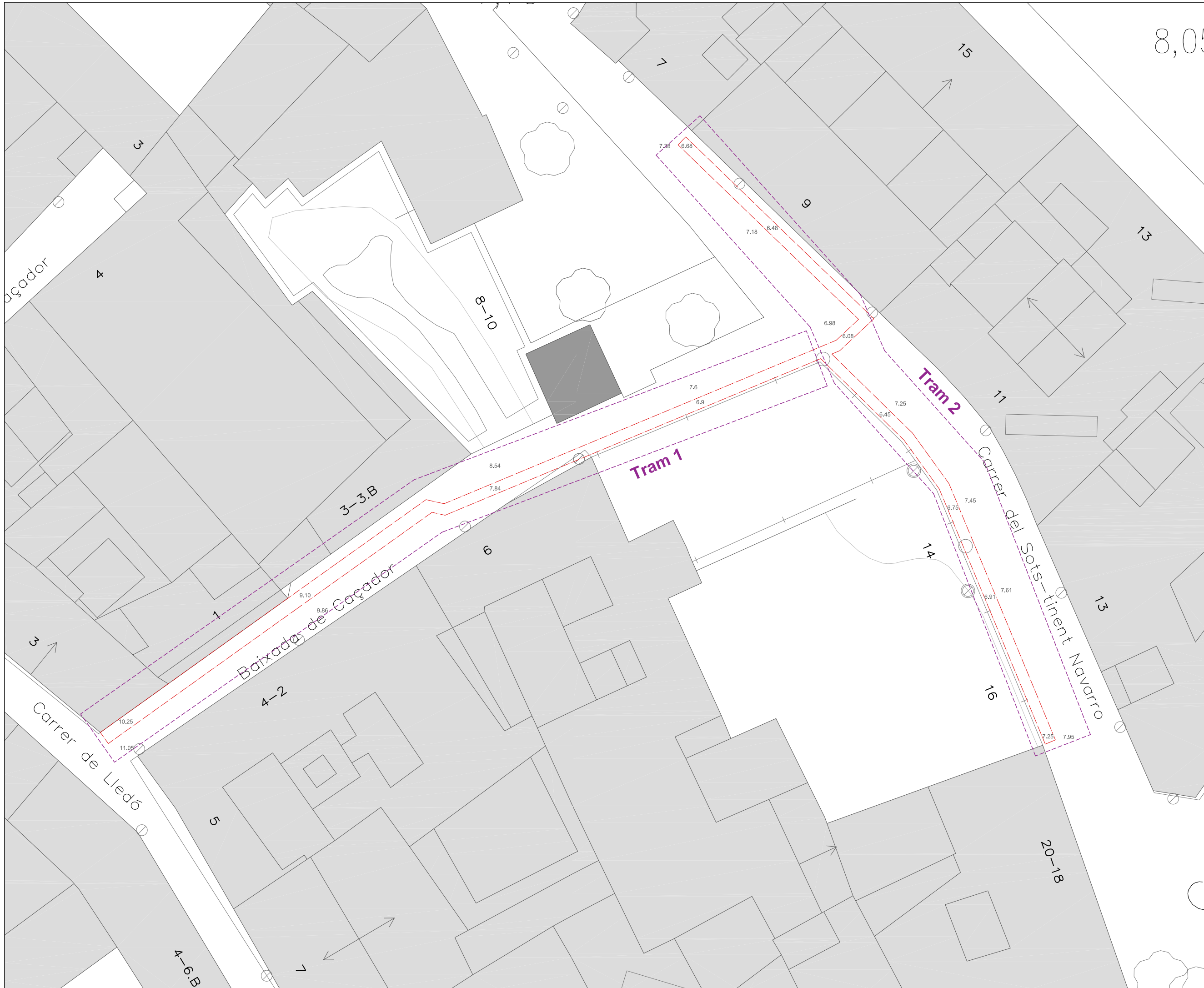
Situació

Escala
A3 1:2000

Núm. plànol
1

Data
Agost 2017

Full
1 de 1

Llegenda

— Limit rasa

Lloc de la Intervenció

Intervenció arqueològica al carrer del Sots-tinent Navarro, 8-16 i a la Baixada de Caçador, 2-8.

Districte de Ciutat Vella, Barcelona

Codi Servei d'Arqueologia de Barcelona: 077/17

Promoció i Finançament

Direcció Arqueològica
Vanesa Camarasa Pedraza

Titol del Plànol

Ubicació rases

Escala
A3 1:250

Núm. plànol
2

Data
Agost 2017

Full
1 de 1